

Adorjáni Zoltán

„Nem csak a húszévesek...”¹

A már nyugdíjas és idősebb Imre Lajos úgy nyilatkozott egyszer a Teológián tanuló újabb hallgató-nemzedékről, hogy az már nem a hajdani ifjúság: új, zajosabb generáció váltotta fel azt a régiebbit, amelyet még ő is tanított. Ehhez hasonló vélemények manapság is megfogalmazódnak, és nem csak azoknak ajkán, akik negyven vagy ötven évvel ezelőtt léptek ki a Teológiai Intézetből, hanem olyanok ajkán is, akik egy-két évtizeddel ezelőtt voltak az Intézet diákjai és tiszteletes ifjúsága.

Csupán emberileg szólva: az idő pörög, az idő változik, s változásával formál magának újabb és más-más generációkat.

A csupán emberi látás azt érzékeli, hogy jó évtizeddel ezelőtt új idők köszöntöttek be hozzánk. Az új időkkel megnyíltak a külső hatalmi beavatkozással önkényesen lezárt zsilipek, s a lelkipásztori szolgálatra felkészülni óhajtó ifjaknak nagy csoportjai „árasztották el” a Teológiát. Ők már más generáció. Ők immár jó tíz éve, azaz zsenge ifjúkoruktól fogva az új idők neveltjei. Őket már az új idők formálták: a szabadság. Az a szabadság, melyről a többet tapasztaltak és ez által idősebbek, tudják, hogy sok tekintetben viszonylagos; sőt azt is látják, hogy ez a szabadság olykor már szabadosság *a mindenkinek egyéni jog szerint minden lehetséges* elv alapján.

Ezt a felszabadultságot azonban az új generáció mégsem érzi valami egészen újszerű, számukra mégis csak tágabb teret biztosító időnek. Ők ugyanis már ebben a szabadságban találták magukat attól kezdve, hogy értelmük kibontakozott. Így aztán ez az újfajta szabadság formálta őket. Az általunk érzékelt szabadság számukra egyszerűen a már megszokott idő és életrend.

Biblikus látásmód

A mostani helyzet több tekintetben hasonlítható a bírák korához. Nem olyan értelemben, hogy „támadott más nemzetség..., amely nem ismerte sem az Urat, sem az ő cselekedeteit, amelyeket cselekedett Izráellel. És gonoszul cselekedtek az Izráel fiai az Úrnak szemei előtt, mert a Baáloknak szolgáltak.” (Bír 2,10–11) Mert ha netalán ezt mondanánk az új generációra, elfogultaknak bizonyulnánk és idealizálnánk az idősebbek múltját. A hasonlóságot inkább abban fedezhetjük fel, hogy a Bírák könyve úgy is láttatja az új nemzedéket, mint amely már letelepedett, örökségét részben már elfoglalta, s immár beleszületett kánaáni örökségébe.

¹ Ez a cikk a nagyon időszerű nemzedéki kérdés rövid bibliai-teológiai meg-alapozását adja. Hogy ez miképpen ágyazódik be jelenlegi református egyházunk életébe, arról a következő számunkban egy idősebb és egy fiatalabb lelkipásztort fogunk megszólaltatni.

Az új generáció tud a Vörös-tengeren való átkelésről, a pusztai vándorlás kezdeti viszontagságairól és a sínai szövetségkötésről, de ez már csak az előtte járó generáció eleven tapasztalata, hittapasztalata.

A letelepedett törzsek új nemzedéke már több mindent mondhatott magának azokhoz képest, akik elődeikként vándoroltak. Az előttük járó generáció tagjainak nem volt földje, háza, csupán sátra. Az övük a pusztai vándorlás volt. Szabadnak ugyan mondhatták magukat, de lelkük mélyén még mindig azok a beidegződések, szinte már ösztönös magatartásformák működtek, amelyeket az egyiptomi szolgaság írt be tudatalattijukban és génjeikbe – nemzedékről nemzedékre. Egyet viszont nagyon is magukénak vallhattak: *a velük vándorló Isten tapasztalható vezetését* – szabadításban, megpróbáltatásban, büntetésben és megkegyelmezésben. Tudták, hogy velük van és *összefogja* őket az, akit később Ézsaiás Immánuelnek nevezett Isten sugallatára azért, hogy éppen ezt az ősrégi, de már nem eleven tapasztalatot tegye újból élő hitté.

Az új generáció jó része földet, házat mondhatott magának, és ezek birtokában viszonylagos szabadságban élhetett. Viszonylagos szabadságban, mert ez az új életforma *földhöz, anyagiakhoz kötött* volt; és ebben a szabadságban, ha nem is a mai modern fogalmak szerint, de most már mégiscsak egyfajta *magántulajdonhoz kapcsolódó magánéletet* élt.

Isten sátora is helyhez kötött lett. Az örökséget nyert új generáció most földet, házat birtokolt, s ebben az ingatlanokhoz kötött létformában szabadító Istenét is helyhez kötötte. A gyarló emberi szem pedig inkább csak azt láthatta, hogy már nem Isten vezeti népét, hanem a törzseknek kellett hozzá zárandokolniuk. Az Isten elé való járulás földi és emberi tényezők függvényévé lett: a távolságé, a földművelés ritmusa diktálta elfoglaltságé, az akaraté, a kedvé és még sok egyébé. Isten már nem vezette népét, nem vándorolt úgy előtte, mint korábban. Nem csoda, hogy a törzsek elszakadtak egymástól a megnyert örökség és a viszonylagos szabadság miatt.

Gedeon, a majdani bíró annak örülhetett, hogy zárt csúrajtók mögött csépelet, hogy sikerült megmentenie magának egyévi termést, s ez már siker volt számára. De sikere, s öröme csupán szűk körű, s csak ideig-óráig tartó jólétet és boldogságot jelent. Ez csupán családjának, egy kisebb közösségnek ideiglenes boldogsága volt.

Talán egy újabb, s ezúttal jobban működő törzsi szövetség lett volna szükséges? Lehet. De ez az alternatíva a többség előtt már elavult. Az új idők, a régiók rendje, a modern politikai „trend” nem a teocentrikus *egyedül az Úr a Király* hitvallás és elv alapján akar formálni népi és istentiszteleti közösséget. A legtöbben nem közösségi, törzsfajok tanácsa általi vezetést akarnak Isten kormányzása alatt, hanem királyt.

Az új életkörülmények között az atyáktól átvett hit krízishelyzetbe kerül. A hitnek pedig mindig meg kell újulnia. Felfelé, Istenre való tekintésben kell felfedeznie Isten mindenféle körülmények között érvényesülő hatalmát, éspedig úgy, hogy közben reálisan felméri az adott helyzetet és azt, hogy mi okozta a krízishelyzetet. Az ilyenképpen megújult hit *képes legyőzni a világot*.

Mindaddig, míg ez a bírák korabeli új generáció ki nem követeli magának a királyt – a kor diktálta szükséges rosszat? –, az Istentől küldetést kapott karizmatikus egyéniségek csak szűkebb területeken, inkább elszigetelten és csak félig-meddig elismerten szerezhetnek részleges és ideig tartó szabadulást. Utána pedig eltűnnek.

Vajon nem hasonlít ez egyházi berkeinkhez is, ahol egy-egy Jerubbaál itt-ott kiirt valami pogány, buja berket, terve van, dacol valamivel, küzd és felépít valami újat? De vajon nem áll-e fenn annak veszélye is, hogy egy-egy karizmatikus Gedeon munkáját egyetlen fia sem akarja vagy tudja folytatni, s a pogánysággal, a rosszal perlekedő Jerubbaálok után egymással küzdő fiak támadnak, akik most már a készért, a címért, a tekintélyért, a hatalomért perlekednek? És nem áll-e fenn az a veszély is, hogy míg az új generáció valami teljesen újat akar, *szakít* az addigi hagyományokkal, tapasztalatokkal, melyeket csak az idősebbek birtokolnak; s mert újbornak érzi magát, elavultnak minősíti az ó tömlőket, és elhamarkodottan mellőzi, szemébe hányja őket, holott az óbor megférne bennük. *A jó írástudó* – mondja Jézus – *tudja, hogyan kell kezelni az ót és az újat.*

A tudást és a tapasztalatokat ugyan át lehet venni, de nem mindegy, hogy ezek megélt, eleven és ható tudás, illetve tapasztalat, vagy pedig csupán hallomás és ismeretszerzés útján átvett holt anyag. Mert az élő tudás és tapasztalat nem a könyvek, az emlékiratok, a lepörgött történelem poros tárházában él és hat, hanem élő személyeken keresztül és mindig egy adott konkrét helyzetben. *Nem a történelem az élet tanítómestere. A történelem a tanítómestereken, az atyákon keresztül oktat.*

Ilyen vonatkozásban is igaz Jézusnak az a jól ismert, s nem is olyan régen, az imahéten felelevenített mondása: *Én vagyok az út, az igazság és az élet.* Mert az ő korában élő nemzedéknek is volt valamilyen és egyáltalán nem silány fogalma afelől, hogy miként kell élni, az élet útján vándorolni; mi az igazi, valódi fundamentum, amely nem hamis, hanem biztos, Jézus példázatának képével: nem homok. Azt is tudták, hogy mit jelent az élet. De mégsem tudtak ezekkel igazán előbbre jutni. Kegyességi irányzataik szentül meg voltak győződve, hogy náluk, és kizárólag náluk van az út, az igazság és az élet helyes ismerete, s így aztán mindenki ment a maga útján a maga igazával és élte a maga életét, anélkül, hogy megtörtént volna a nagy összefogás. Az, amit Jézus Krisztus nem a tanítás, a dogma, a csoportérdek kizárólagosságával, hanem Isten országának és a teljesség igényének meghirdetésével kiáltott szerteszét. *Tudását és tapasztalatát, a bölcsesség lelkét, a tanács és hatalom lelkét az Atya ismeretének és félelmének lelkét, az igaz bíraskodást, a fegyelmet, a hűséget ő maga példázta.* Mert ezeket csak élő személy adhatja át élő személyeknek saját személyének és cselekedeteinek kisugárzása által, és pedig az adott, konkrét helyzetben. Az adott, konkrét helyzet pedig, mint alkalom, mint *kairosz* nem tér vissza, vagy legalábbis nem úgy tér vissza, így aztán megismételhetetlen, pótolhatatlan. Ezért mondta Jézus Krisztus, és mondhatta is: *Most közelített el a mennyek országa. Én vagyok az út, az igazság és az élet.* Vagy a szinoptikusok

szavával: *Kövessetek engem!* Vagy másként: Legyetek az én közösségemben és maradjon meg ez a ti közösségetek énbennem. Ime, itt is a személyesség és a közösség fontossága.

Itt egyáltalán nem zárójeles megjegyzésként pontosítom azt, hogy amikor Jézus Krisztus elmondja az újborról, új tömlőről szóló példálózó beszédét, *a vele immár elközeledett Isten országáról beszél*, pontosabban arról, hogy ez az Isten ajándékozta új „hatalomváltás” milyen új *rendet* teremt azok között, akik az ő idejében élnek, és nem csupán az ő és Keresztelő János korosztályához tartoznak huszon- vagy harmincegynéhány évesekként. Jézus Krisztus a teljesség igényével hirdette meg Isten országát, Izrael egész nyájához szólt, agg- és középkorúakhoz, ifjakhoz és gyermekekhez. *Engedjétek hozzám a kisgyermeket!* – ezt nem képes értelemben mondta. Őlbe vette őket. Ez az ölbe vétel pedig igen sokatmondó. *A jó pásztor vállára veszi a még gyöngéket, míg még végre megtanulnak lépést tartani a nagyokkal.*

Az újborról és új tömlőről szóló példálózó beszéd tehát nem a szelekcióról szól, nem is a generációváltásról, s annak mindenféle áldásos vagy kevésbé áldásos következményéről, hanem Isten országának Jézus Krisztus által megvalósuló új életrendjéről, amelybe be kell illeszkednie a sokat tapasztalt idősnek, az ismerettel, gyakorlattal és energiával rendelkező középkorúnak, a tapasztalatlan, de a lendülettel teli ifjúságnak és a most felnövő és a felnőttek között formálódó gyermekserregnek.

Az az új, bírák korabeli generáció még fel-feltekintett Sámuelre, de inkább csak olyan formában, hogy követelt tőle. Annak az új generációnak is voltak igényei, de nem tudott hálás lenni. Talán azzal a jól ismert, minden régít, tradicionálist és öreget elsöprő erővel rendelkezett. Gondolkozott, de már nem tudott, vagy nem is akart együtt gondolkozni az öreg Sámuellel. Mást akart, mert sok tekintetben már más volt, mint az előző generációk.

Rövidre fogva a dolgot: a mai új generáció is már másként lát, és mást akar, mint az idősebbek. De ezért nem hibás. Az idősebbek szerint ők már más, új generáció. De ők mégis csak az idősebbek gyermekei, neveltjei – akár tetszik ez az ifjaknak, akár nem. Az idősebb pedig apja és tanítója az ifjabbnak – akár tetszik ez az idősebbnek, akár nem. *Az idősebb és az ifjabb összetartoznak – akár tetszik ez nekik, akár nem.*

A nyilak kirepültek

Nemrégben tanácskozái minőségben vettem részt az egyházmegyei lelkészértekezletek elnökeinek megbeszélésén. Örültem az ismerős, új és fiatal arcoknak. Egy kicsit büszke is voltam, hogy ezeket az ifjú lelkipászorokat nekem is volt szerencsém tanítani. De a megbeszélést hallgatva, s a beszámolókat mérlegelve, elszontyolodtam, mert megvilágosodott előttem a sok új, fiatal arc jelenlétének oka: azok az idősebbek, akik eddig a lelkészértekezletek elnökei voltak, kaptak a számukra tulajdonképpen nem minden tekintetben kellemes alkalmon, vagyis az egyházmegyéik fiatal lelkipászorokkal való feltöltődésén, és a tapasztalatlan ifjak nyakába varrták a lelkészértekezleti

elnökséget: hamar túladtak kevésbé hangzatos címen és megbízaton. Mert hát megjelentek az ifjú titánok, legjobb esetben Timótheusok.

„*Ímé, az Úrnak öröksége: a fiak; az anyaméh gyümölcse: jutalom. Mint a nyilak a hősnek kezében, olyanok a serdülő fiak. Boldog ember, aki ilyenekkel tölti meg tegzét; nem szégyenülnek meg, ha ellenséggel szólnak a kapuban.*” – mondja a 127. zsoltár utolsó három verse.

Büszkéknak és boldogoknak kellene lennünk az ifjú lelkipásztorok nagy létszámú közösségével. De azt hiszem, ezt csak részben igaz, vagy még ennél is kevésbé. Ennek oka pedig az, hogy nem abban a képben gondolkozunk, ami a zsoltársorok mögött áll, és pedig mint nélkülözhetetlen háttér. A zsoltáros ugyanis olyan közösségben, pontosabban családban és népben gondolkodik, ahol meg van a helye a bölcs aggnak, a tapasztalt szülőnek és az energikus ifjúnak. *Az ifjainak pedig a szülők vállára vett tegezben van a helyük, hogy onnan ugyancsak ők vegyék kézbe őket, velük ajzzák fel ijaikat, hogy meg ne szégyenüljenek az ellenség előtt.* Mert ugye nem ismeretlen az, hogy az idősebbek nem éppen büszkéik ifjaikra, sőt szégyellik magukat miattuk.

Talán azon is el kellene gondolkoznunk, mert ebben is a Biblia egyik nagyon fontos követelménye áll előttünk, hogy az Ószövetség *nemzedék (dór)* szava nem külön korosztályokat jelent, hanem idői fogalomként mintegy 30–40 esztendőnyi időt, kort. A nemzedék tehát azon embereknek összessége, akik a mintegy 30–40 éves időszak alatt élnek, legyenek azok csecsemők, ifjak, középkorúak vagy aggok. Így a fogalom mindenekelőtt azt a folytonosságot emeli ki, amely a nagyapák, apák, fiak és unokák természetes és szoros kapcsolatában rejlik. Ennek a szoros, származásbeli együvé tartozásnak pedig fenn kell állnia, különben valami olyan törés következik be az Isten parancsolta rendben, ami nem természetes és nem Istentől van, s aminek gyógyítása – legjobb esetben – egy újabb 30–40 éves periódust ölel fel.

A nyilak kirepültek – találmra, anélkül, hogy megtörtént volna kiélezésük. Az atyák tegze üres. Megszabadultak – úgymond – a gyilkosul éles nyelvű vesszőktől. *Csak éppen a vállon való hordozás, a tanítás, a begyakoroltatás, az élezés, a célok bemérése és a célzás maradt el.* Pedig 5Móz 6 jól ismert hitvallása, a *Söma Jisraél* éppen az élő ismeret és tapasztalat személyes, családias, atya és édes fia közötti, kitaró, rendszeres és módszeres munkával végzett átadását, begyakoroltatását kéri az idősebb nemzedéktől.

Ezt a kitaró és ismétléses módszerrel való élesítést, tanítást, begyakoroltatást a Biblia azzal a *sánan* igével fejezi ki, amelyből a *Misna* szó is származott, annak a nagyszabású hagyománynak a gyűjteménye, amely a Tórárt a gyakorlati életre nézve értelmezi és alkalmazza.

De itt nem szabad szem elől tévesztenünk azt, amit az ószövetségi atyák és próféták után a bölcs és tapasztalt rabbik is jól tudtak: *a hagyományt, a tapasztalatot élő szóban, a rabbi és tanítvány közösségében, az atya és fiú viszonyban kell átadni.* Mert a *sánan* tulajdonképpen ezt a fajta gyakoroltatást jelenti. A rabbik a hagyomány és tapasztalatok írásba, holt betűbe való foglalására csak később kényszeredtek objektív okokból kifolyólag. Az előtt

azonban tilos volt leírni ezeket. Mert tudták: *nem a könyv tanít, bármely jó barát legyen is; nem a tudomány és az ismeret tesz valamivé vagy valakivé, bármily nagy hatalom is a tudás; nem a történelem tanít, legyen az bármilyen tanulságos is; hanem az atya, az atyának szólított rabbi, a tanító, az idősebb szolgatárs tanít, amikor hűségesen, kitartóan, szeretettel, fegyelemmel és megértéssel fáradozik fia és tanítványa felkészítésén.*

Erre nyújtott példát Mózes is. Józsuének pedig azt a törvényt kellett átvennie, ami azelőtt Mózes kezében volt. De Józsué még Mózes honalja alatt nevelkedett egy jó ideig.

Erre adtak példát a próféták, amikor felvállalták a prófétafiak nevelését. A hűséges, kitartó és lelkiismeretes felkészítésnek pedig megvolt a gyümölcse. Különben Elizeus nem lett volna utolsó pillanatig Illés sarkában. Illésnek pedig nem volt szabad abbahagynia pályafutását és szolgálatát akkor, amikor ezt – éppen elkeseredtében – jónak gondolta. Elizeus pedig meg tudta várni, míg Isten ragadta el a nagy prófétát. Illés tehát nem dobta le a megbízatást jelképező palástot idő előtt. De Elizeus sem tépte le válláról türelmetlenül. Hanem egy darabig, míg ez szükséges volt, míg ezt Isten is akarta, együtt jártak; mindaddig, míg *az atya* bevégezte küldetését, illetve a prófétautód fel nem készült.

Sajátos módon, de végül is, ugyanezt példázta Jézus is, amikor nem vágott Keresztelő János elé, hanem kivárta, míg teljesíti küldetését. És ezt példázza Pál apostol is; s ha már nem lehetett Timóteus és Títus mellett, hogy atyaként támogassa őket, levelet írt nekik.

Az idő pörög, az idő változik, s változásával formál magának újabb és más-más generációkat. Ez számunkra is igazság, olykor fájdalmasan tapasztalt igazság; de csak részigazság. Imádságaink doxológiájának végére gyakran odatesszük: *Istené a hatalom és a dicsőség örökkön örökké.* S amikor ezt mondjuk: *örökkön örökké,* akarva, akaratlanul hívő elődeink hitvalló tradíciójába kapcsolódunk be, és nem mást mondunk, mint azt, hogy Isten Ura a pörgő és változó időknek: most is legyőzi az idők, a korok formáló erejét, a világ sémáját. Képes megakadályozni, hogy az új generáció a világ mintájára formálódjék (Róm 12,2). De ez nem csak Isten feladata, hanem az atyák kötelessége is. Az újbor és új tömlő példálózó beszéde pedig ilyen értelemben is új szolgatársi, egyházi életrendet követel mindannyiunktól, idősebbektől és ifjaktól.